

Суб'єкти міжнародного права

Старший викладач Шкільнік Сергій Олексійович

Лекція 2

Суб'єкти міжнародного права

Суб'єкт міжнародного права – це самостійне утворення, що виступає учасником міжнародних правовідносин, володіє міжнародними правами і обов'язками і може брати участь в утворенні та реалізації міжнародно-правових норм.

При такому підході до числа суб'єктів міжнародного права відносяться лише особи публічного права, що не перебувають під юрисдикцією жодної іншої особи – держави, міжнародні міжурядові організації, державоподібні утворення, а також (нації) народи.

СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Самостійні утворення, що є учасниками міжнародних відносин, мають права й обов'язки та створюють міжнародні норми.

Суб'єкти міжнародного права

Однак, останнім часом у теорії міжнародного права має місце тенденція до більш широкого розуміння поняття суб'єкта міжнародного права як будь-якої особи, яка бере участь у міжнародних відносинах і відповідно до норм міжнародного публічного права володіє певними правами та обов'язками.

Наразі до кола суб'єктів міжнародного публічного права будуть включатися також і приватні особи (як фізичні, так і юридичні), діяльність яких виходить за межі однієї держави. В цілому такий погляд не набув достатнього поширення, хоча окремі його елементи все ж мають місце у міжнародній практиці. Зокрема, це стосується ситуацій, коли фізична особа звертається до міжнародного суду (наприклад, Європейського суду з прав людини) з позовом до держави про захист своїх прав, а також договірних відносин, сторонами яких є з одного боку суверенна держава, а з іншого – транснаціональна корпорація.

РОЗШИРЕНЕ РОЗУМІННЯ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Тенденція до включення приватних осіб, чия діяльність виходить за межі однієї держави, до кола суб'єктів міжнародного права

Суб'єкти міжнародного права

Міжнародна правосуб'єктність – це якісна характеристика статусу суб'єкта міжнародних правовідносин, що виражає його здатність самостійно брати участь у цих правовідносинах, підпорядковуватися нормам міжнародного права та володіти міжнародними правами та обов'язками.

На відміну від національних правових систем, де зміст правосуб'єктності визначається та забезпечується державою, в міжнародному праві немає органів, які б стояли над суб'єктами і встановлювали для них загальнообов'язкові правила поведінки, так само як немає і спеціального апарату примусу. Самі суб'єкти міжнародного права, і лише тільки вони, можуть формувати міжнародно-правові норми та забезпечувати їх дотримання, тому міжнародна правосуб'єктність матиме деякі елементи, не властиві правосуб'єктності у національному праві.

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ

Якісна характеристика статусу суб'єкта міжнародних правовідносин, що виражає його здатність самостійно діяти на світовій арені.

САМОСТІЙНА УЧАСТЬ

Здатність самостійно брати участь у правовідносинах, володіти правами та обов'язками.

БЕЗ НАДДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

На відміну від національних систем, у міжнародному праві немає вищих наддержавних органів чи апарату примусу.

САМОСТІЙНЕ ТВОРЕННЯ НОРМ

Самі суб'єкти (і лише вони) формують міжнародно-правові норми.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ

Суб'єкти самостійно забезпечують виконання та дотримання міжнародних норм.

Суб'єкти міжнародного права

До елементів міжнародної правосуб'єктності слід відносити:

- здатність бути носієм міжнародних прав і обов'язків (міжнародна правоздатність);
- здатність своїми набувати міжнародні права та здійснювати міжнародні обов'язки (міжнародна дієздатність);
- здатність самостійно нести міжнародно-правову відповідальність за свої дії (міжнародна деліктоздатність);
- здатність брати участь у процесі міжнародної правотворчості;
- здатність самостійно (індивідуально чи колективно) забезпечувати виконання норм міжнародного права.

ЕЛЕМЕНТИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Складові частини юридичного статусу суб'єкта на світовій арені

МІЖНАРОДНА ПРАВОЗДАТНІСТЬ

Здатність бути носієм міжнародних прав і обов'язків

МІЖНАРОДНА ДІЄЗДАТНІСТЬ

Здатність своїми діями набувати права та здійснювати обов'язки

МІЖНАРОДНА ДЕЛІКТОЗДАТНІСТЬ

Здатність самостійно нести міжнародно-правову відповідальність

УЧАСТЬ У ПРАВОТВОРЧОСТІ

Здатність брати участь у процесі міжнародної правотворчості

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Здатність самостійно чи колективно забезпечувати виконання норм

Суб'єкти міжнародного права

Певну специфіку, зумовлену особливостями міжнародних правовідносин, має і **міжнародна правоздатність**. Права та обов'язки, які складають зміст міжнародної правоздатності, умовно можна поділити на такі групи:

- **загальні міжнародні права та обов'язки**, властиві усім суб'єктам міжнародного права незалежно від їх виду. До таких прав та обов'язків, зокрема, відносяться: право брати участь у міжнародних відносинах, право на захист власних законних прав та інтересів, обов'язок поважати прав інших суб'єктів і т.п.;
- **видові міжнародні права та обов'язки**, властиві суб'єктам конкретного виду (наприклад, державам чи міжнародним організаціям). Так, державі як суб'єкту міжнародних правовідносин притаманне право на непорушність кордонів, право на індивідуальну та колективну самооборону тощо;

МЕТАФОРИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОЗДАТНОСТІ

Види міжнародних прав та обов'язків

ЗАГАЛЬНІ
ПРАВА ТА
ОБОВ'ЯЗКИ

ВИДОВІ
ПРАВА ТА
ОБОВ'ЯЗКИ

ІНДИВІДУАЛЬНІ
ПРАВА ТА
ОБОВ'ЯЗКИ

Суб'єкти міжнародного права

· **індивідуальні міжнародні права та обов'язки**, якими наділяється конкретний суб'єкт міжнародного права. Зазвичай, такі права та обов'язки передбачаються у міжнародних договорах чи установчих документах міжнародних організацій. Наприклад, відповідно до ст. III Договору про відкрите небо 1992 р. кожна держава-учасниця зобов'язана приймати над своєю територією спостережні польоти у відповідності з положеннями цього Договору. Зазначений обов'язок є прикладом індивідуального обов'язку держави, який вона приймає, приєднавшись до договору.

МЕТАФОРИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОЗДАТНОСТІ

Види міжнародних прав та обов'язків

ЗАГАЛЬНІ
ПРАВА ТА
ОБОВ'ЯЗКИ

ВИДОВІ
ПРАВА ТА
ОБОВ'ЯЗКИ

ІНДИВІДУАЛЬНІ
ПРАВА ТА
ОБОВ'ЯЗКИ

Суб'єкти міжнародного права

Залежно від походження, політико-правової природи, наявності чи відсутності суверенітету, а також характеру участі в міжнародних правовідносинах можна виділити такі групи суб'єктів міжнародного права:

1) **первинні (суверенні) суб'єкти міжнародного права.** Такими суб'єктами є держави, а за деяких умов – і нації та народи, що самостійно приймають участь в міжнародних відносинах та намагаються утворити власні форми державності. Первинні суб'єкти ніким не створюються, вони виникають у результаті об'єктивних історичних процесів і в силу лише свого існування (*ipso facto*) є носіями міжнародних прав та обов'язків. Первинні суб'єкти мають універсальну міжнародну правосуб'єктність, тобто можуть мати та своїми діями реалізовувати будь-які міжнародні права та обов'язки;

ПЕРВИННІ СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Суверенні учасники, що виникають внаслідок історичних процесів (*ipso facto*)

Мають універсальну міжнародну правосуб'єктність

НЕ СТВОРЮЮТЬСЯ НІКИМ

Які виборюють право на самовизначення та створення власної державності

Володіють міжнародними правами та обов'язками в силу самого свого існування (*ipso facto*).

Суб'єкти міжнародного права

2) **вторинні (несуверенні) суб'єкти міжнародного права.** Такі суб'єкти створюються первинними, і наділяються останніми в залежності від їх намірів та бажань певним і завжди обмеженим обсягом міжнародної правоздатності. До цієї групи включаються міжнародні міжурядові організації, державоподібні утворення та інші самостійні політичні одиниці. Вони не володіють суверенітетом і наділяються спеціальною міжнародною правосуб'єктністю, оскільки зміст та обсяг їх прав і обов'язків, як правило, визначається, як правило, у міжнародному договорі між засновниками таких утворень та є значно вужчим, ніж обсяг правоздатності первинних суб'єктів ;

3) **специфічні суб'єкти міжнародного права.** Такі суб'єкти беруть участь в міжнародних відносинах лише епізодично, в окремих випадках, а їхня міжнародна правосуб'єктність – скоріше виняток, ніж правило. Крім того, такі суб'єкти завжди знаходяться під суверенітетом якої-небудь держави. До них відносяться міжнародні неурядові та інші громадські організації, політичні партії, транснаціональні корпорації, фізичні особи.

ВТОРИННІ ТА СПЕЦИФІЧНІ СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Несуверенні та особливі учасники міжнародних відносин

2) ВТОРИННІ (НЕСУВЕРЕННІ) СУБ'ЄКТИ

Створюються первинними суб'єктами, мають обмежену (спеціальну) правосуб'єктність

МІЖНАРОДНІ
МІЖУРЯДОВІ
ОРГАНІЗАЦІЇ

ДЕРЖАВОПОДІБНІ
УТВОРЕННЯ

СТВОРЕНІ ДОГОВОРОМ
ЗАСНОВНИКІВ

3) СПЕЦИФІЧНІ СУБ'ЄКТИ

Беруть участь епізодично, перебувають під суверенітетом держав

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ
КОРПОРАЦІЇ ТА
ОРГАНІЗАЦІЇ

Епізодична участь
& підпорядкування
державам

Їхні права та обов'язки завжди обмежені та визначаються волею первинних суб'єктів.

Суб'єкти міжнародного права

Крім названих груп суб'єктів міжнародного права інколи виділяються напівсуверенні суб'єкти міжнародного права, до яких відносяться держави під сюзеренітетом чи протекторатом інших держав. За таких умов частина суверенних повноважень залишається в держави, що перебуває під сюзеренітетом (протекторатом), а частина – передається державі-сюзерену (протектору). Але в цілому через неприйняття наукою ідеї про можливість поділу державного суверенітету між декількома державами такий підхід не набув популярності. Слід також зауважити, що після розпаду колоніальної системи ця проблема практично втратила актуальність.

НАПІВСУВЕРЕННІ СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Специфіка обмеженого суверенітету
та добровільної передачі повноважень

ІСТОРИЧНІ ФОРМИ
(Сюзеренітет та протекторат)

Втратило актуальність
після розпаду
колоніальної системи

ДОБРОВІЛЬНА ПЕРЕДАЧА ПОВНОВАЖЕНЬ
(Сучасні приклади)

Держава не втрачає суверенітет, а лише
добровільно передає частину повноважень
на основі міжнародного договору.

Суб'єкти міжнародного права

1.1. Держава як суб'єкт міжнародного права

Держава є історично першим і основним суб'єктом міжнародного права. З точки зору міжнародної правосуб'єктності держава розглядається як сукупність трьох елементів – населення, суверенної влади та території. Держави є суверенними, тобто володіють верховенством влади в межах власних кордонів та самостійністю в міжнародних відносинах.

Абсолютного суверенітету в сучасному світі бути не може, оскільки всі держави взаємопов'язані, взаємозалежні і ця залежність постійно зростає. Сучасне міжнародне право обмежує суверенітет держав у двох основних сферах: у сфері охорони світового правопорядку, забороняючи агресію, та в сфері прав людини, визначаючи, що вони не є виключно внутрішньою компетенцією держави. Крім того, будь-яка держава може реалізовувати свої суверенні права лише в тих межах, в яких вони не порушують суверенних прав інших держав.

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Історично перший та основний суверенний учасник

Суб'єкти міжнародного права

Важливим елементом міжнародної правосуб'єктності держави є її імунітет, що витікає з принципу суверенної рівності держав.

Міжнародний імунітет держави означає непідсудність держави як учасника міжнародних відносин суду іншої держави.

Єдиного підходу до визначення змісту міжнародного імунітету держави. В цілому можна говорити про такі основні концепції міжнародного імунітету держави:

1) **концепція абсолютного міжнародного імунітету держави.** Відповідно до цієї концепції держава ні за яких умов і ні в яких відносинах не може бути підсудною іноземному суду. Виникнення такого розуміння міжнародного імунітету держави ще в стародавні часи було зумовлено необхідністю забезпечувати діяльність посольства однієї держави на території іншої. Тому імунітет держави був абсолютним, поширюючись на будь-яку діяльність та будь-яку власність держави. Пізніше розширення приватноправової діяльності держави (зовнішньої торгівлі, придбання робіт та послуг, нерухомості тощо) призвело до зародження ідей про неприйнятність абсолютного імунітету держави;

МІЖНАРОДНИЙ ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВИ

Непідсудність держави як учасника міжнародних відносин суду іншої держави (суверенна рівність)

Витоки міжнародного імунітету держави

Держава ніколи не може бути підсудною іноземному суду

Поширюється на будь-яку діяльність та власність

Усі суверенні держави володіють імунітетом від юрисдикції інших країн, що є фундаментальним принципом міжнародного співтовариства.

Суб'єкти міжнародного права

2) **концепція обмеженого функціонального міжнародного імунітету держави.** Відповідно до цієї концепції імунітет держави обмежується лише тими відносинами, в яких держава виступає як суверенний носій публічної влади (*jure imperii*). У правовідносинах комерційного характеру (*jure gestionis*) вона не наділяється імунітетом, оскільки контрагенти держави, в т.ч. юридичні та фізичні особи не можуть бути позбавлені правового захисту. У цих відносинах контрагентом держави, як правило, особою приватного права, може бути пред'явлено позов, що розглядатиметься судом іноземної держави

3) **концепція обмеженого розщепленого міжнародного імунітету держави.** Відповідно до цієї концепції держава зберігає імунітет навіть у приватних відносинах, якщо добровільно від нього не відмовиться. Ця концепція тісно пов'язана з попередньою, однак якщо згідно з концепцією обмеженого функціонального імунітету підставою для обмеження міжнародного імунітету держави є факт її участі у приватноправових відносинах, то згідно з концепцією обмеженого розщепленого імунітету такою підставою може бути лише чітка формальна згода держави на обмеження її імунітету.

ОБМЕЖЕНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВИ

Сучасні концепції обмеження
непідсудності держави

ОБМЕЖЕНИЙ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ІМУНІТЕТ

Імунітет діє лише для публічної влади. У комерційній та приватній діяльності держава може бути підсудною.

ОБМЕЖЕНИЙ РОЗЩЕПЛЕНИЙ ІМУНІТЕТ

Держава зберігає імунітет у приватних відносинах, доки добровільно та письмово від нього не відмовиться.

Обидві концепції прагнуть захистити права приватних осіб, що вступають у правовідносини з іноземними державами.

Суб'єкти міжнародного права

Можна виділити такі **основні права держав**: право на суверенну рівність з іншими державами, на незалежність, на здійснення юрисдикції над своєю територією та всіма особами, котрі на ній знаходяться (з дотриманням визнаних міжнародних імунітетів), на індивідуальну і колективну самооборону проти збройного нападу, право створювати разом з іншими державами міжнародні організації, вступати до вже створених, мати відносини з іншими державами, підтримувати дипломатичні стосунки, укладати міжнародні угоди, захищати свою правосуб'єктність тощо.

До **основних обов'язків** можна віднести такі: поважати суверенітет інших держав, утримуватися від втручання в їх внутрішні справи, поважати права людини та права народів на самовизначення, вирішувати міжнародні спори та конфлікти мирним шляхом, виконувати взяті на собі міжнародні зобов'язання і т. ін.

ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ДЕРЖАВ

Фундаментальні засади міжнародного співіснування

ОСНОВНІ ПРАВА ДЕРЖАВ

**СУВЕРЕНІТЕТ
ТА ЮРИСДИКЦІЯ**
незалежність, рівність,
територіальне
верховенство

**ІНДИВІДУАЛЬНА
ТА КОЛЕКТИВНА
САМООБОРОНА**

**МІЖНАРОДНА
СПІВПРАЦЯ**
угоди, дипломатія,
участь в організаціях

ОСНОВНІ ОBOB'ЯЗКИ ДЕРЖАВ

**ПОВАГА ДО
СУВЕРЕНІТЕТУ
ТА НЕВТРУЧАННЯ**
повага до кордонів
та внутрішніх справ

**ПОВАГА ДО
ПРАВ ЛЮДИНИ
та прав народів
на самовизначення**

**МИРНЕ
ВИРІШЕННЯ
СПОРІВ**
та виконання
зобов'язань

Рівність у правах та сумлінне виконання
обов'язків — запорука стабільності.

Суб'єкти міжнародного права

З позицій міжнародної правосуб'єктності держав важливе значення має питання про їхній територіальний устрій.

Унітарна держава вважається суб'єктом міжнародного права в цілому. Інколи унітарні держави можуть надавати своїм адміністративно-територіальним одиницям окремі елементи міжнародної правосуб'єктності (наприклад, у розвитку зв'язків між містами-побратимами, між органами самоврядування і т.д.). Але в будь-якому разі, для того, щоб адміністративно-територіальна одиниця могла виступити в міжнародних відносинах, потрібен спеціальний закон самої держави або спеціальний міжнародний договір. Подібні відносини між адміністративно-територіальними одиницями мають характер транскордонного співробітництва місцевих органів державної влади та (або) місцевого самоврядування, а не міжнародних відносин між державами чи їх частинами.

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ ТА МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ

Специфіка виступу держав та їхніх частин у міжнародних відносинах

УНІТАРНА ДЕРЖАВА

Суб'єкт міжнародного права в цілому

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Зв'язки міст-побратимів та місцевих органів влади

УМОВИ ВИСТУПУ НАЗОВНІ

Необхідний спеціальний закон або міжнародний договір

Такі зв'язки є транскордонним співробітництвом місцевих органів влади, а не міжнародними відносинами між державами.

Суб'єкти міжнародного права

Федерація також розглядається як єдиний суб'єкт міжнародного права. Ступінь політико-правової самостійності суб'єктів федерації визначається федеративним договором і законодавством федерації, у першу чергу її конституцією. Як суб'єкти міжнародного права члени федерації можуть виступати тільки в тому випадку, якщо законодавство визнає за ними таку здатність (право від власного імені укласти міжнародні угоди, обмінюватися делегаціями, представництвами і т.д.).

У більшості випадків суб'єкти федерації самостійно на зовнішній арені не виступають. Деякі федерації (ФРН, Австрія, Швейцарія) надають свої членам право укласти міжнародні договори, але щодо дуже обмеженого кола питань (прикордонні, поліцейські, економічні, культурні зв'язки) і завжди під контролем федерального уряду.

ФЕДЕРАЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародна правосуб'єктність федерації та її членів

ФЕДЕРАЦІЯ — ЄДИНИЙ СУБ'ЄКТ

САМОСТІЙНІСТЬ ЧЛЕНІВ ФЕДЕРАЦІЇ

Визначається законодавством федерації

ОБМЕЖЕНІ ПРАВА

(Приклади ФРН, Австрії.)

Обмежене коло питань (прикордонні, поліцейські, економічні, культурні зв'язки) під контролем центру

У більшості випадків суб'єкти федерацій самостійно на зовнішній арені не виступають, а їхні дії завжди контролюються урядом.

Суб'єкти міжнародного права

До складних держав зовнішньо подібна і **конфедерація**, тобто міжнародно-правове об'єднання держав, що припускає тісну координацію їхніх дій насамперед у зовнішньополітичній і військовій областях. Класична конфедерація не є суб'єктом міжнародного права. Міжнародної правосуб'єктності володіють лише її члени. Єдиним винятком з цього правила є Об'єднана Арабська Республіка, до складу якої у 1958-1961 рр. входили Сирія та Єгипет і яка володіла міжнародною правосуб'єктністю. Історія показує, що конфедерація, як правило, порівняно недовговічна та є перехідною моделлю міжнародно-правового утворення. Вона або розпадається, або поступово трансформується у федерацію з єдиною міжнародною правосуб'єктністю, прикладом чого можуть бути США 1776-1787 рр., Німеччина 1815-1866 рр., Швейцарія 1818-1848 рр.

КОНФЕДЕРАЦІЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Особливості об'єднання та правосуб'єктність

КЛАСИЧНА КОНФЕДЕРАЦІЯ

Не є суб'єктом міжнародного права

ОБ'ЄДНАНА АРАБЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

Єдиний виняток, що володіє правосуб'єктністю

ПЕРЕХІДНА МОДЕЛЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ

(1958-1961)
США (1776-1787),
Німеччина (1815-1866),
Швейцарія (1818-1848)

Конфедерація — це, як правило, недовговічна модель, яка поступово переростає у федерацію з єдиною правосуб'єктністю.

Суб'єкти міжнародного права

1.2. Міжнародна правосуб'єктність суб'єктів федерації, адміністративно-територіальних одиниць

Адміністративно-територіальні одиниці та суб'єкти федерації, як правило, не мають статусу суб'єкта міжнародного права. Їхні міжнародні відносини зазвичай відбуваються через механізми державної влади. Наприклад, у багатьох країнах провінції або штати мають свої представництва за кордоном, але вони діють на підставі повноважень, які надають їм центральні влади.

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ

Суб'єктів федерацій та адміністративно-територіальних одиниць

ВІДСУТНІСТЬ СТАТУСУ

Як правило, не мають статусу суб'єкта міжнародного права

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Міжнародні відносини здійснюються через центр

ЗОВНІШНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА

Діють на підставі повноважень від центральної влади

Провінції, штати та регіони не є самостійними гравцями на міжнародній арені та діють за мандатом держави.

Суб'єкти міжнародного права

1.3. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень;
Державоподібні утворення, як і міжнародні організації, є вторинними суб'єктами міжнародного права. Вони не мають суверенітету і створюються державами, які визначають їх статус та обсяг правосуб'єктності. На відміну від первинних суб'єктів, вони можуть бути учасниками лише тих відносин, які передбачено засновницькими документами.

Сучасне міжнародне право до державоподібних утворень відносить також Ватикан і Мальтійський Орден.

Зовні Ватикан має деякі атрибути держави – невелику (44 га) територію, органи влади й управління, банківську систему тощо. Разом із тим, не можна стверджувати, що Ватикан має власний народ або суспільство, оскільки його населення – це виключно посадові особи, що займаються справами католицької церкви.

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ДЕРЖАВОПОДІБНИХ УТВОРЕНЬ

Специфіка статусу вторинних суб'єктів міжнародного права

ВТОРИННИЙ СТАТУС

Створюються державами.
Обсяг прав обмежений засновницькими документами

ВАТИКАН

Має атрибути держави (територія 44 га, органи влади, банківська система), але його населення – це лише посадовці, які займаються справами церкви

МАЛЬТІЙСЬКИЙ ОРДЕН

Унікальний суб'єкт міжнародного права з гуманітарними та дипломатичними функціями

Державоподібні утворення мають особливий статус, визначений міжнародними договорами, та не володіють природним суверенітетом.

Суб'єкти міжнародного права

Ватикан вважається не державою, а адміністративним центром католицької церкви. З іншого боку, через глобальний характер католицької церкви Святий престол має офіційні чи дипломатичні відносини з багатьма державами й володіє правосуб'єктністю, подібною до правосуб'єктності суверенних держав. Однак договори Ватикану з іншими державами (конкордати) більшість учених розглядає як угоди, подібні до міжнародних, а не як власне міжнародні угоди; переважна більшість держав установила дипломатичні відносини з Ватиканом саме як зі Святим престолом, а не з містом-державою.

СВЯТИЙ ПРЕСТОЛ ТА ВАТИКАН

Розмежування релігійної інституції
та адміністративного центру

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЦЕНТР

Вважається не державою,
а адміністративним центром
католицької церкви

ДИПЛОМАТИЧНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ

Святий Престол має офіційні
та дипломатичні
відносини з багатьма
державами світу

СПЕЦИФІКА УГОД (КОНКОРДАТИ)

Угоди Ватикану
з державами (конкордати)
є специфічними, подібними
до міжнародних договорів

Більшість держав установлюють дипломатичні відносини
саме зі Святим престолом, а не з містом-державою Ватикан.

Суб'єкти міжнародного права

Мальтійський орден (повна назва – Суверенний військовий орден госпітальєрів Св. Івана Єрусалимського, Родосу і Мальти) нині не має ні своєї території, ні свого населення. Обсяг міжнародної правосуб'єктності Ордену повністю визначається Італією. Так, у 1884 р. Італія визнала право Ордену на посольство, в 1929 р. – право називатися суверенним, а в 1935 р. касаційний суд Італії визнав наявність в Ордену міжнародної правосуб'єктності. Функції дипломатичного представництва Мальтійського ордену найчастіше покладаються на Ватикан. За своєю сутністю суверенітет та міжнародна правосуб'єктність Мальтійського ордену є правовою фікцією. Більшість іноземних держав стають учасниками зносин з Орденем лише з поваги до його благодійної діяльності.

Суб'єкти міжнародного права

1.5. Міжнародні міжурядові організації як суб'єкти міжнародного права

Поряд із державами дедалі більшу роль у сучасних міжнародних відносинах відіграють міжнародні організації. Сьогодні вони стали інструментом уніфікації та зближення позицій держав-членів, реалізації їх інтересів і механізмом вирішення міждержавних суперечностей. Оскільки міжнародні організації є вторинними суб'єктами міжнародного права, то їх міжнародна правосуб'єктність є похідною від правосуб'єктності держав. Зі створенням Ліги Націй виникла потреба у визначенні правосуб'єктності міжнародних організацій, чого так і не було зроблено до припинення її діяльності. Після Другої світової війни було створено ООН, що знову актуалізувало питання правосуб'єктності міжнародних організацій.

1.5. МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Суб'єкти міжнародного права

Міжнародна правосуб'єктність міжнародної організації ґрунтується на положеннях, закріплених в установчих документах – статутах та інших актах, які визначають її обсяг, виходячи із завдань та функцій цієї організації. Установчі акти багатьох міжурядових організацій містять чіткі положення про їх правосуб'єктність. Прикладами наявності таких положень можуть слугувати статuti Центрального американського банку економічної інтеграції (ст. 1), Африканського банку розвитку (ст. 50), Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку (ст. 10), Міжнародної ради з оливкової олії (ст. 61) тощо. Втім, відсутність в установчому документі міжурядової організації положень про її правосуб'єктність не означає, що ця організація не є суб'єктом міжнародного права.

Суб'єкти міжнародного права

1.6. Питання про визнання міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб, транснаціональних корпорацій (ТНК), міжнародних неурядових організацій.

1. Фізичні особи

Дискусійність статусу: Досі немає єдиної думки — погляди варіюються від повного заперечення до визнання обмеженої чи повної правосуб'єктності.

Підстави для визнання: Захист основних прав людини (Загальна декларація 1948 р., пакти 1966 р.).

Можливість звертатися до міжнародних судів (наприклад, ч. 4 ст. 55 Конституції України).

Індивідуальна міжнародна кримінальна відповідальність за міжнародні злочини (Нюрнберг, МКС тощо).

Головне обмеження: Фізичні особи не беруть участі у створенні норм міжнародного права, а лише користуються правами, які їм гарантують держави через міжнародні договори.

Концептуальний підсумок: Найбільш точно визначати фізичну особу як «дестинатора міжнародного права» — суб'єкта, який користується нормами та бере участь в окремих відносинах, але не створює їх безпосередньо.

1.5. МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Суб'єкти міжнародного права

2. Транснаціональні корпорації (ТНК)

Природа та вплив: ТНК являють собою єдиний економічний організм із юридично самостійних підрозділів. Вони мають величезний економічний і політичний вплив, володіють понад 1/3 світової торгівлі.

Спроби правового регулювання: За загальним принципом (Хартія 1974 р.), кожна держава має право контролювати ТНК у межах своєї юрисдикції. Більшість міжнародних актів щодо ТНК (зокрема Кодекс поведінки ТНК 1975 р.) мають лише рекомендаційний характер або не виконуються.

Ознаки правосуб'єктності: ТНК можуть брати участь у міжнародних арбітражах проти держав, укласти інвестиційні угоди та брати участь у роботі міжнародних форумів.

Концептуальний підсумок: ТНК фактично залучені до міжнародних публічних відносин і мають окремі ознаки правосуб'єктності, однак офіційного договірної закріплення як суб'єкти міжнародного права вони досі не отримали.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: СУБ'ЄКТИ ТА ПРОБЛЕМИ

2. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ (ТНК)

Суб'єкти міжнародного права

3. Міжнародні неурядові організації (МНУО)

Природа: Це об'єднання фізичних або юридичних осіб з різних країн, які створені за правилами приватного (національного) права.

Правовий статус: Не визнаються суб'єктами міжнародного права.

Фактична роль: Мають значний вплив на міжнародну політику (в галузях екології, прав людини, медицини) та активно співпрацюють з міжурядовими організаціями (наприклад, Greenpeace, Лікарі без кордонів, Amnesty International мають дорадчий статус при ЕКОСОП ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ).

